

SPF Vättern runt 2026-05-11-13

**Studiecirkeln Vättern runt, 41 personer från olika SPF-avdelningar i Halland, här vid Jönköpings Tändsticksmuseum
Foto: Ingela Molander**

**Första stoppet med fika var vid Isabergs anläggningar.
Övriga foton där inte annat anges Ingemar Alenäs**

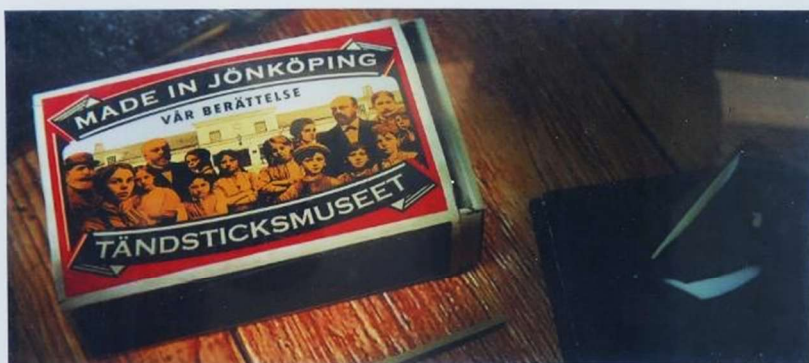
Välkommen till Tändsticksmuseet

JÖNKÖPINGS TÄNDSTICKSFABRIK STARTADE 1848 i den byggnad som sedan 1948 inrymmer Tändsticksmuseet. Den arkitektoniskt intressanta industribyggnaden byggnadsminnesförklarades 1986.

FABRIKEN GRUNDADES AV bröderna Johan Edvard och Carl Frans Lundström. Tändsticksfabriken var den första anläggning i Jönköping som uppfördes för ett renodlat industriellt ändamål.

MELLAN ÅREN 1860 OCH 1930 var tändsticksindustrin Jönköpings största arbetsgivare. År 1875 var inte mindre än 2 138 personer anställda på Jönköpings Tändsticksfabrik. Övervägande delen av dessa var kvinnor och barn. Tillverkningen skedde till en början nästan uteslutande för hand eller med hjälp av enkla maskiner.

UNDER 1870- OCH 1880-TALEN utvecklades tändsticksfabriken till en storindustri och maskinerna övertog hantverket. De svenska säkerhetständstickorna blev stor exportvara och Jönköping blev världens tändsticksstad. "Made in Sweden" blev ett kvalitetsbegrepp över hela världen.

PÅ 1940-TALET UPPHÖRDE själva tändstickstillverkningen på området, men fortsatte vid Jönköpings Västra Tändsticksfabrik till in på 1970-talet.

TÄNDSTICKSMUSEET INRYMMER BERÄTTELSER om de människor som på olika sätt arbetade inom tändstickstillverkningen. Flera intressanta maskiner visar produktionens tekniska utveckling. Museet har en

introduktionsfilm på två språk, visningar för grupper samt en museishop.

2023 SER EN ny utställning ljuset. Med nya berättelser om visionära fabrikörer, snillrika ingenjörer och hårt arbetande tändsticksarbetare – en berättelse som rör sig mellan motpolerna fram- och motgång, karriär och misär.

Upplev
en del av
Jönköpings
glödande
historia.

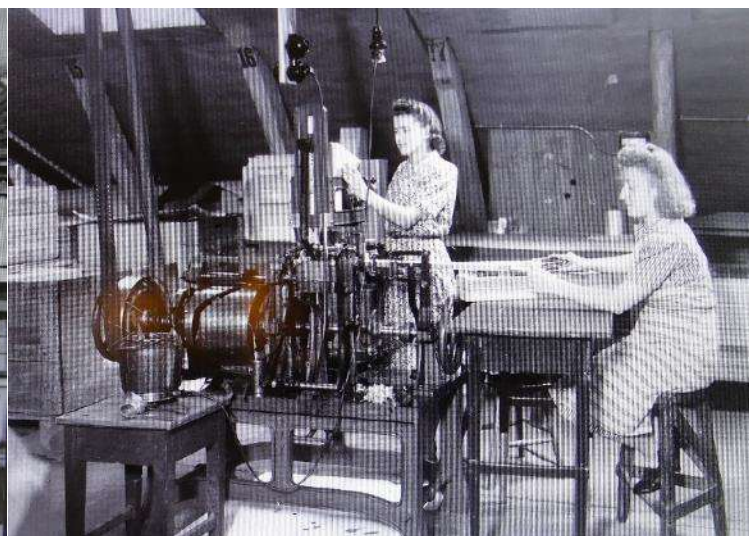
Öppet året runt.

Vår guide vid Tändsticksmuseet var
Joakim

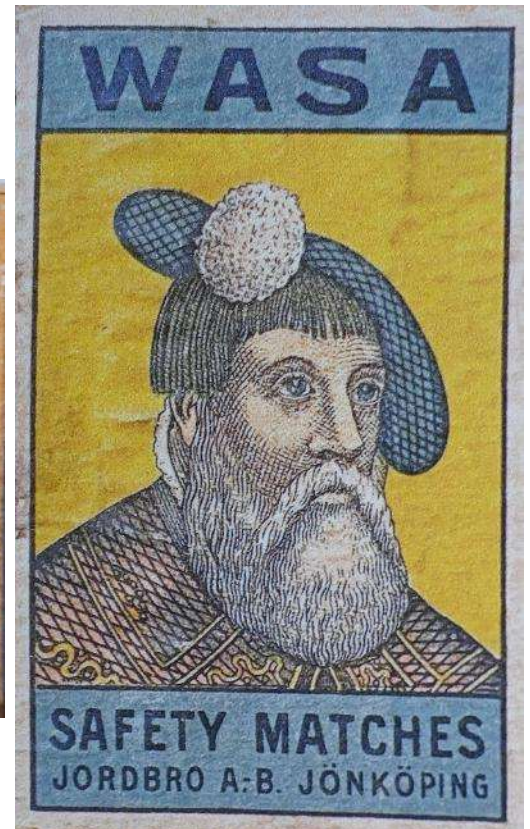

Jönköpings Tändsticksfabrik startade 1848

En filumenist samlar på tändsticksetiketter. Det finns ca 450 kända plagiat av den första originaletiketten. Eftersom tändstickorna från Jönköping ansågs vara de bästa i världen.

Från djur till presidenter

En stor mängd av tändstickorna har gått på export till främmande länder. Motiven har då anpassats till de olika ländernas tycke och smak, lokala seder, önskemål och olika symboler.

Djur, teknik, monument, kungar och presidenter hör till de mest populära motiven. Det har tryckts över 9 000 olika etiketter i Sverige enbart för export.

Djurmotiv

Historiskt har djuren varit bland de mest populära motiven. Varje del av världen har haft sina favoriter:

- Elefanter och tigrar i Indien.
- Lejon och apor i Afrika.
- Isbjörnar och polarhundar på Grönland.
- Tuppar som fåkts på Haiti.
- Kondorer i Sydamerika.

Vilket är ditt favoritmotiv?

Komplettmaskinen

- tändsticksmaskinernas Rolls-Royce

Alexander Lagermans mästarprov är komplettmaskinen från 1892. Den ersätter fem specialmaskiner och kan skötas "endast av en yngling och en flicka". De två arbetarna övervakas av en förman. Förmannen ansvarar för två till tre maskiner.

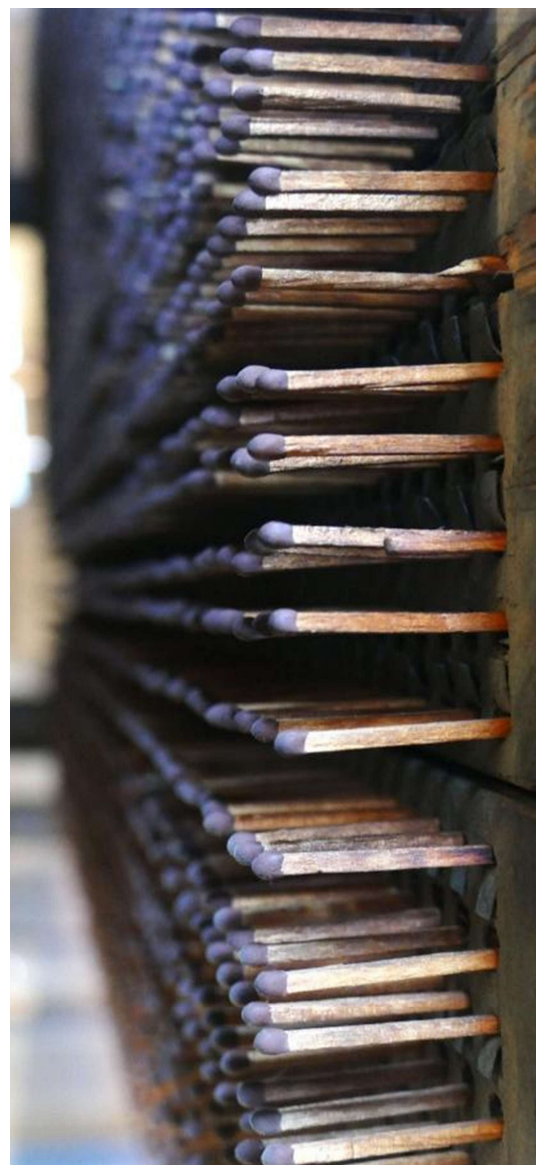
Komplettmaskinen utför alla moment från att sätta upp stickorna i ramar till att fylla askarna med tändstickor. Om du går runt vår komplettmaskin ska vi förklara hur den fungerar. Lägg särskilt märke till alla utsmyckningar samt de ovala kugghjulen – ett verkligt snilledrag från Lagermans sida!

Tändsticksindustrin idag använder i princip samma maskiner som de Lagerman konstruerade för över hundra år sedan. Det i sig är ytterligare ett bevis på Lagermans fantastiska ingenjörskonst.

Komplettmaskinen i vår utställning är i drift åren 1892–1925.

Kapacitet: 40 000 askar/dag.

 Hur många tändstickor blir det?

Det ska böjas i tid det som krokigt ska bli

Många barn arbetar på tändsticksfabriken. Barnen har samma arbetsuppgifter som de vuxna, men får bara en tredjedel i lön. Barnen är snabba och har lätt att lära. De arbetar tio timmar, sex dagar i veckan.

År 1860 utgör barnen mer än hälften av arbetsstyrkan. De lågavlönade barnen är eftertraktade och fabriken annonserar ofta efter barnarbetare. Men mot slutet av 1800-talet kom maskiner, som utförde arbetet. Barnen behövdes inte längre i fabriken.

I början av 2020-talet finns 160 miljoner barnarbetare i världen, det är var tionde barn i världen. De arbetar mycket och tjänar lite. 79 miljoner barn utför farligt arbete, som riskerar att skada barnets säkerhet, hälsa och utveckling.

Lena Törnqvist arbetade många år i fabriken och drabbades av sjukdom på grund av kemikalierna.

Efter Jönköping anlände vi till vår fagra Hjo, där lunchen skulle intagas. Vi sneglade på Hjo-grillen men moderna Hotell Bellevue med sin vackra utsikt över Vättern och röding på menyn "smällde högre".

Efter lunch tog vi en promenad i Hjos omgivning där den gamla träbebyggelsen var sevärd.

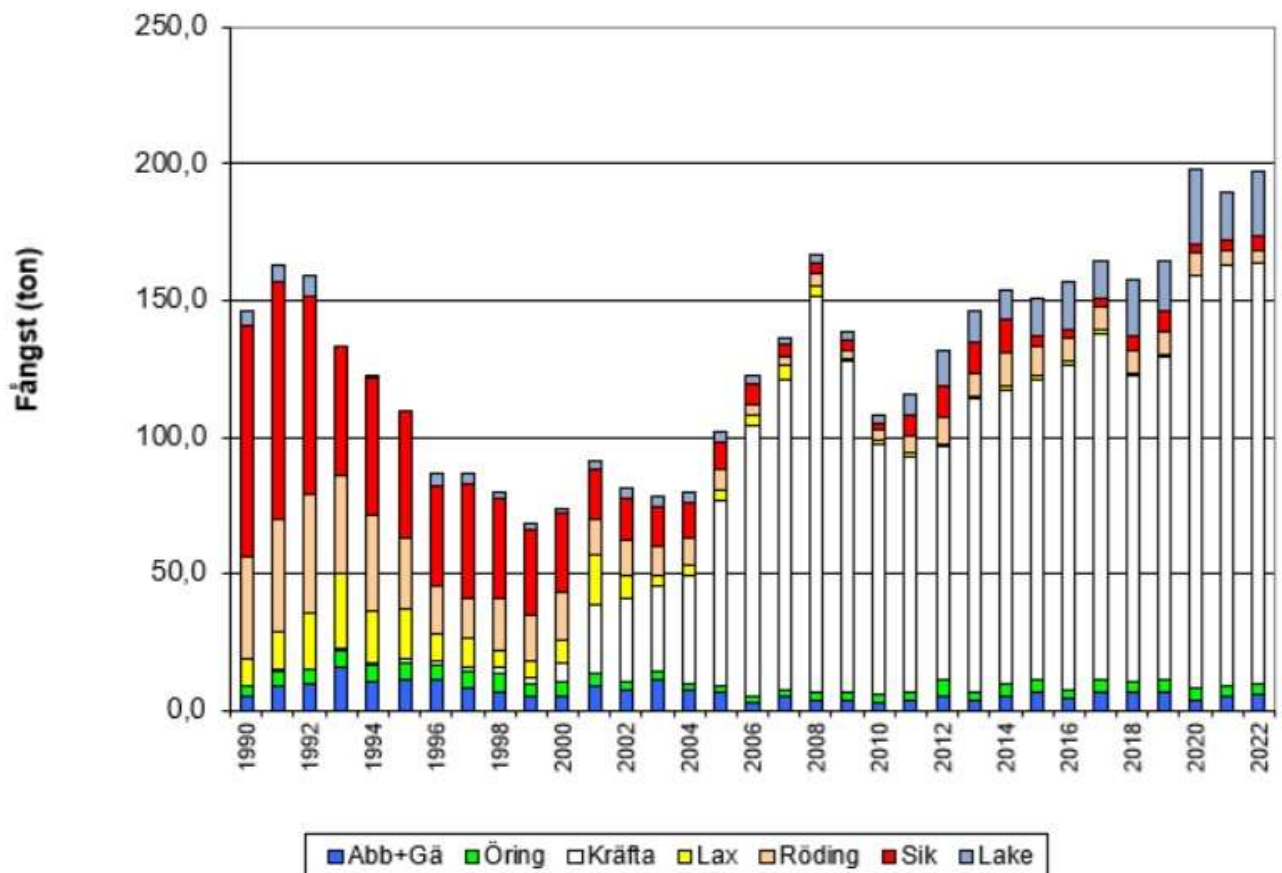
Utsikt över hamnen i Hjo med Vättern i bakgrunden.

Yrkesfiskaren anländer till hamnen, kanske har han fångat någon av Vätterns rödingar? Men på vår meny kunde vi läsa fjällröding.

I figuren nedan framgår yrkesfiskets fångster för de vanligaste arterna mellan åren 1990-2022.

Vackra Stjersunds Slott är nästa intressanta stopp där guiden Pernilla väntar. MDCCXCVIII är romerska siffror och står för år 1798.

STJERSUNDS HISTORIA BÖRJAR I STORMAKTSTIDENS SVERIGE NÄR ETT FÖRSTA SLOTT BYGGS HÄR. DETTA REVS I SLUTET AV 1700-TALET OCH DAGENS SLOTT UPPFÖRDES. I ALLT VÄSENTLIGT HAR DET KVAR SITT URSPRUNGLIGA UTSEENDE.

År 1687 bildade greve Johan Gabrielsson Oxenstierna Stjersunds säteri samt uppförde ett slott här. Säteriet fick namn efter grevens efternamn. Slottet stod klart samma år som Oxenstiernas avlid, år 1664. I slutet av 1700-talet köptes egendomen av brukspatronen Olof Burén. Denne adlades för sin duglighet med namnet Burenstam.

STJERSUNDS SLOTT VAR vid denna tid förfallet och Burenstam gav landets främste arkitekt Karl Fredrik Sundvall uppdraget att rita det slottet du ser idag. Detta stod färdigt år 1808 och inreddes i den tidens antikinspirerade stil. I matsalen finns fyra friser som enligt Sundvall behandlar ...de mest intressanta och vanliga ämnen som förekomma i Conversation nämligen Lifvet och Döden, Uppfostran, Gärhet och Wänskapen.

EFTER BURENSTAMNS DÖD år 1821 såldes slottet vidare till kung Karl XIV Johan. Kungen stannade gärna till här på sina resor till Norge och slottet blev ett kungligt rastställe. Stjersund ärvdes av kung

Oskar I som i sin tur sålde det till sin son prins Gustaf år 1851.

PRINS GUSTAF LÄT PÅBÖRJA en stor renovering och nyinredning som finns kvar än idag. Inredningen är bland de bäst bevarade i Sverige från 1850-talet. Senare såldes Stjersund till brukspatron Knut Cassel. Hans son ärvde senare säteriet.

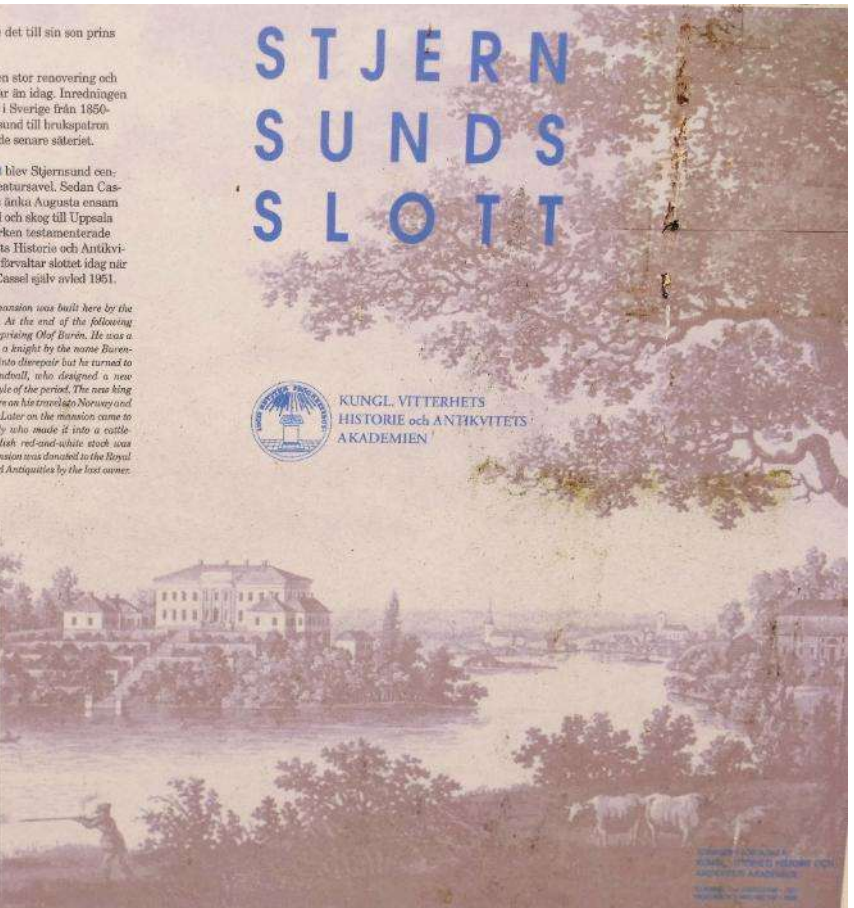
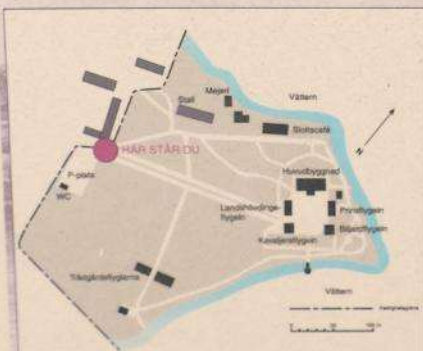
UNDER DEN CASSELLSKA TIDEN blev Stjersund centrum för vårt lands nötkreatursavel. Sedan Cassels son avlidit levde hans änka Augusta ensam här. År 1948 sålde hon jord och skog till Uppsala universitet. Slottet och parken testamenterades då till Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien som alltså ärevärdar slottet idag när ett nytt sekel inträtt. Fru Cassel själv avled 1961.

IN THE 17TH CENTURY the first mansion was built here by the nobleman Johan Oxenstierna. At the end of the following century it was sold to the enterprising Olof Burén. He was a successful man and was made a knight by the name Burenstam. The mansion had fallen into disrepair but he turned to a famous architect, K. F. Sundvall, who designed a new building to keep with the style of the period. The new king Karl XIV Johan liked to stay here on his travels to Norway and eventually bought Stjersund. Later on the mansion came to be owned by the Cassel family who made it into a cattle breeding centre and the Swedish red-and-white stock was developed here. In 1948 the mansion was donated to the Royal Academy of Letters, History and Antiquities by the last owner.

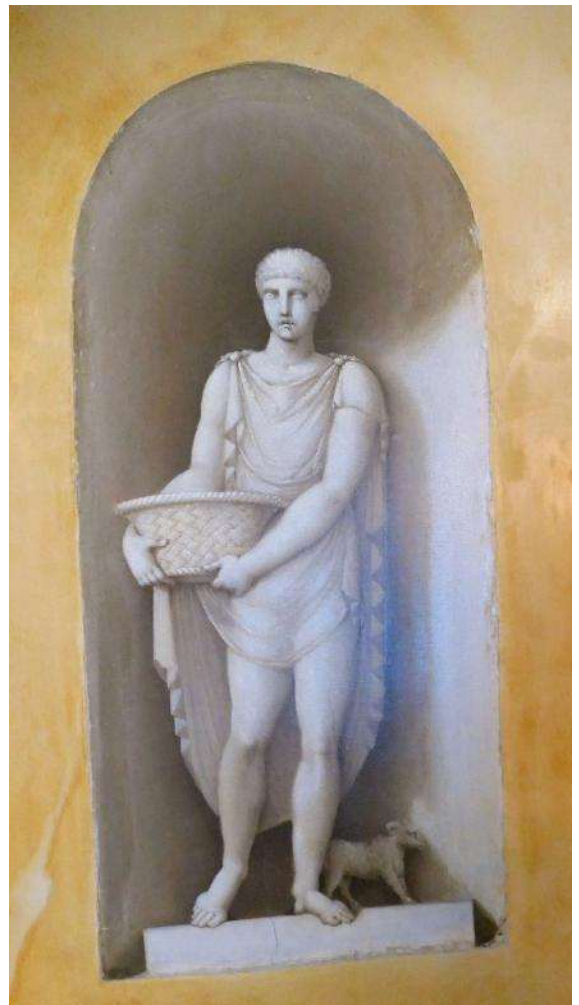
STJERSUNDS SLOTT

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

Rummen i slottet andas en för oss överklig och nästan spöklik atmosfär. Spegel, spegel på väggen där..... Skickligt väggmåleri ger illusionen av en infälld fresk.

Stjärnsunds slott omger sig av vatten på en udde ut i sjön Alsen.

Små stugor speglar sig i det klara vattnet.

Vi lämnar Stjärnsund fulla av intryck från en svunnen stormaktstid.

Vadstena klosterkyrka och den Heliga Birgitta

Vi samlas utanför entrén och ledsagas av våra eminenta guider

Heliga Birgitta på pilgrimsvandring med nunna och munk i Vadstena klosterkyrka fotograferas inför kommande föreställningar under juni-juli och augusti 2026.

Heliga Birgitta (Sandra Ottander) med radband och dok och producenten (Sonja Ander Slotman) utan dok, utfällt hår och radbandet ersatt med mobiltelefonen

Ovanstående bilder är tagna med tillstånd från producent och fotograf från gestaltningen av "Ögonblick ur mitt liv – Heliga Birgitta". Föreställningen ges från 27 juni – 16 augusti 2026.

<https://ogonblickurmittliv.se/>

Se därför, min dotter, din vilja åt Gud.

Stå upp och stifta fred mellan Frankrikes och Englands hugar, vilka är farliga vilddjur.

Kvinna hör mig. Du skall vara min brud och mitt språkrör, du skall höra och se andliga ting, och min ande skall förbli hos dig ända till doden.

Av slat gärning odmjuk och stark.

Viljan är ett slags redskap varmed den gudomliga kärleken förs in i själen.

Den heliga Jungfrun sade till himmelns konung: "Allt Son, giv mig denna platsen Vadstena." Senast var djävulen framme och sade: "Denna plats är min."

Sann fred kan inte vinnas om inte kärning och rättvisa älskas.

Till sist sade domaren till Jungfrun: "Din ovän har en lång tid varit herre på denna plats, men häranafter skall du vara en härsharinna och drottning här".

Herre, visa mig din väg och gör mig vilig att vandra den.

Kungståget antrade vi med glatt humör trots regn, kyla och blåst. Färden gick kors och tvärs genom Vadstenas gator

Hospitalmuseét eller det så kallade "Stora Därhuset" passerades utan stopp. Det byggdes 1757 "för tolv usla, svagsinte och rasande personer".

Vi passerade bl.a. mäktiga Vadstena Slott med vallgraven ...

...och Vadstenas eget "Speakers Corner"

Nu väntade en värmande lunch som intogs på klosterområdets restaurant Munkklostret

Färden gick vidare till Ellen Keys strand. Inne i byggnaden var det fotoförbud så den fascinerande berättelsen om Ellen och hennes författarskap får man läsa om på "nätet". Eller varför inte låna en av hennes böcker?

Så var det dags för gottegrisarnas höjdpunkt Cabbes polkagrisfabrik i Gränna. Utbudet av polkagrisar, sockerstänger och karameller var gott för alla smaker...

Undrar om den Blågula eller den Amerikanska smakar bäst ..... eller rent av en Cowboystång?

Vågen var överflödig då det var styckpriser som gällde...

**Dags för inkvartering på "Gyllene Uttern"
med utsikt över Gränna och ett blånande Omberg i bakgrunden**

**Utsikten västerut var Röttle by och Visingsö med de båda
färjorna som gick i "skytteltrafik"**

Dags för våran avgång till Visingsö 2026-05-13 kl. 09:30

Vid hamnen på Visingsö pågick ett helt unikt skådespel som vi inte hade inbokat. Orsaken är att bilfärjorna skapar strömmar som är lämpliga för harrens lek som pågår i maj månad. Martin Falklind från "Fiskarnas Rike" berättar:

https://www.facebook.com/reel/1882538395740590?locale=sv_SE

Vi fick en guidad busstur och fick se Brahekyrkan, Kumlabý kyrka, Tempelgården mm.

Visingsö har sina egna äppelodlingar precis som Gränna.

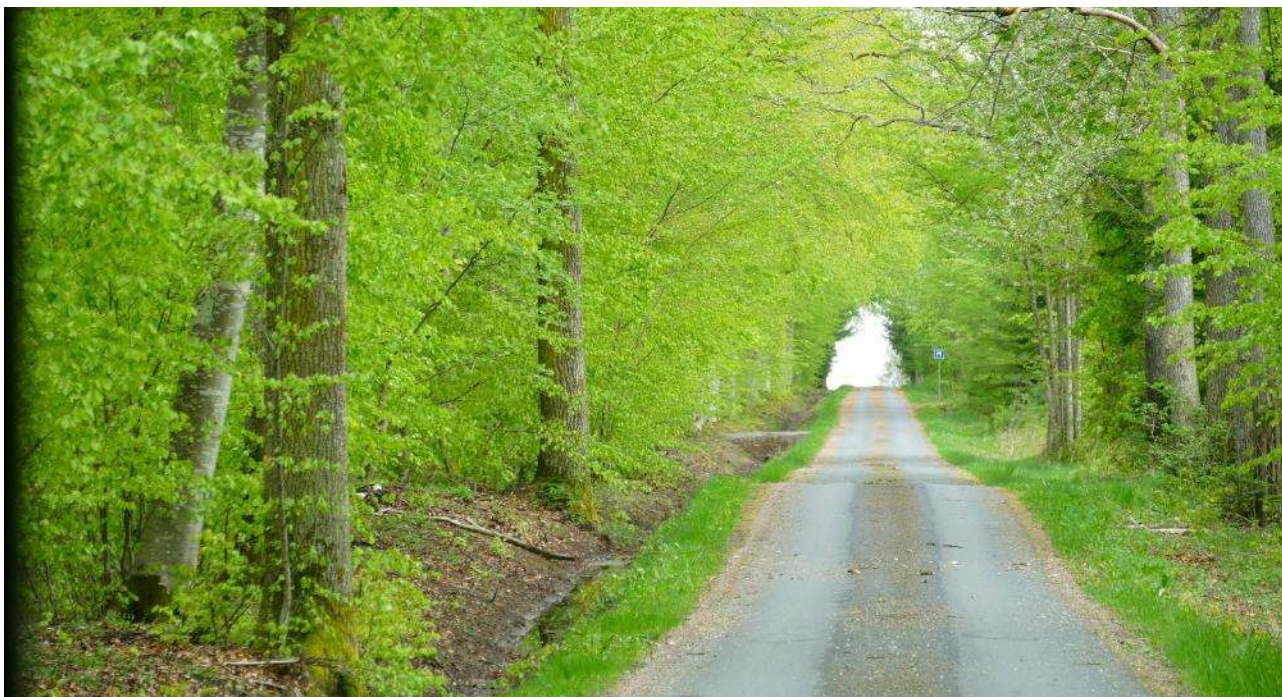
Här är det Kärnhusets odlingar

Borgen i Näs på södra Visingsö var den första borgen i Sveriges historia och byggdes på 1100-talet.

En av de få skogarna på Visingsö. Ekarna planterades för skeppsbyggnad men i dag finns inget behov.

På Visingsö anlades en plantering av mullbärsträd 1858 vid Stigby. Den första planteringen lades den ner 1865. 1913 gjordes ett nytt försök och den här gången sköttes odlingen fram till 1918. Ett sista försök inleddes på 1960-talet när domänverket gav skogsvaktaren Lasse Wetter i uppdrag att förnya planteringen vid Stigby. Idag står mullbärsträden på Visingsö som en symbol för adelns förlorade dröm om en svensk silkesproduktion och är ett givet besök för den som är nyfiken på öns mer udda sevärdheter.

Visingsös remmalag fick vänta. Det hände att besökare vid transporten från gästgivargårdarna till hamnen var berusade. För att förhindra att folk ramlade av spände bönderna helt enkelt fast passagerarna med remmar. Det är ifrån dessa säkerhetsremmar som begreppet *remmalag* har fått sitt namn. Vi åkte säkert i vår dubbeldeckare.

Innan vi lämnade ön intogs lunch på restaurang Solbacken vid hamnen. Rökt sik stod på menyn. Sedan styrdes kosan mot muséet i Huskvarna.

För att se alla prylar på detta museum skulle det inte räcka med en hel vecka. Här följer några axplock men ett eget besök rekommenderas.

Nordstjernen "Kattryggen" tillverkades 1892

Tidig tävlingscykel och tidig cykel. Notera att fälgar och skärmar är tillverkade av trä liksom handtagen. Båda från början av 1930-talet

Hem- och fritid

Robotgräsklippare för fullvuxna och mycket, mycket mera.

Tack för en trevlig resa med trevligt sällskap, mycket god mat, bra guidning och behaglig transport.

**Res och läs kan verkligen rekommenderas!
Miss inte kommande aktiviteter.**

**För SPF Seniorerna Vessigebro
Webbredaktör Ingemar Alenäs**